

La Nr. _____

Nr. _____
din _____

**Curtea Constituțională
a Republicii Moldova
str. Alexandru Lăpușneanu nr. 28,
Chișinău MD 2004,
Republica Moldova**

**Opinie
AMICUS CURIAE
pentru Curtea Constituțională
la sesizarea nr.198g/2023 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 308⁸
din Codul de procedură civilă
(termenul de judecare a cererii de instituire a măsurii de ocrotire judiciare)**

**prezentată de
Ceslav Panico, Avocatul Poporului (Ombudsman)**

1. Introducere

Pe rol la Curtea Constituțională a Republicii Moldova se află în examinare sesizarea nr.198g/2023 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 308⁸ din Codul de procedură civilă.

La data de 13 septembrie 2023 Avocatul Poporului a fost invitat să prezinte opinia asupra sesizării respective.

Opinia dată este prezentată de Avocatul Poporului, în temeiul art. 16 lit. f) din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman) nr.52/2014, la cererea Curții Constituționale, prin prisma respectării standardelor în domeniul drepturilor omului.

2. NORMELE CONTESTATE

Art.308⁸ din Codul de procedură civilă (*Termenul de judecare a cererii de instituire a măsurii de ocrotire judiciare*).

Prevederile contestate sunt expuse în următoarea redacție:

„Cererea de instituire a unei măsuri de ocrotire judiciare se scoate de pe rol dacă instanța de judecată nu o soluționează, prin hotărâre judecătorească, în termen de un an din data depunerii.”

3. STANDARDELE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE RELEVANTE

Constituția Republicii Moldova

Articolul 1 Statul Republica Moldova

(3) Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate.

Articolul 4 Drepturile și libertățile omului

(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.

Articolul 20

Accesul liber la justiție

(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție.

Articolul 51

Protecția persoanelor cu dizabilități

(1) Persoanele cu dizabilități beneficiază de o protecție specială din partea întregii societăți. Statul asigură pentru ele condiții normale de tratament, de readaptare, de învățământ, de instruire și de integrare socială.

(2) Nimeni nu poate fi supus nici unui tratament medical forțat, decât în cazurile prevăzute de lege.

Articolul 54. Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți

(1) În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.

(2) Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.

(3) Prevederile alineatului (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20-24.

(4) Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.

Declarația universală a drepturilor omului

Articolul 10

Orice persoană are dreptul, în deplină egalitate, să fie ascultată în mod echitabil și public de un tribunal independent și imparțial, care va hotărî fie asupra drepturilor și obligațiilor sale, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva ei.

Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități

Articolul 13

Accesul la justiție

1. Statele Părți vor asigura acces efectiv la actul de justiție pentru persoanele cu dizabilități, în condiții de egalitate cu ceilalți, inclusiv prin asigurarea de ajustări de ordin procedural și adecvate vârstei, pentru a le facilita un rol activ ca participanți direcți și

indirecți, inclusiv ca martori, în toate procedurile legale, inclusiv etapele de investigație și alte etape preliminare.

2. Pentru a sprijini accesul efectiv la actul de justiție al persoanelor cu dizabilități, Statele Părți vor promova formarea corespunzătoare a celor care lucrează în domeniul administrării justiției, inclusiv a personalului din poliție și penitenciare.

Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale

Articolul 6. Dreptul la un proces echitabil

1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

Articolul 8. Dreptul la respectarea vieții private și de familie

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.

3. CONCLUZII

Din conținutul excepției de neconstituționalitate, reiese că în instanța de judecată a fost depusă cerere privind instituirea măsurii de ocrotire judiciară-tutela în privința unei persoane. La momentul actual, potrivit normei contestate – art.308⁸ din Codul de procedură civilă, instanța de judecată este obligată să scoată cererea de pe rol deoarece a depășit termenul de un an de judecare a cererii de instituire a măsurii de ocrotire judiciară.

Procedura privind măsurile de ocrotire a fost introdusă în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, prin Legea nr. 66 din 13.04.2017 cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative. Originea acestor prevederi legale privind măsurile de ocrotire judiciară pornește de la Recomandarea nr. R (99) 41 a Comitetului Miniștrilor

Statelor Membre privind Principiile privitoare la protecția juridică a adulților incapabili (23 februarie 1999).

Potrivit art. 12 alin. (1) din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități din 13 decembrie 2006 „*Statele părți reafirmă că persoanele cu dizabilități au dreptul la recunoașterea, oriunde s-ar afla, a capacității lor juridice.*” Astfel, există necesitatea de a nu lipsi total de capacitate de exercițiu civilă sau procesuală persoana care, în urma unei boli mintale ori a unei deficiențe fizice, mintale sau psihologice, nu poate, în mod deplin, conștientiza acțiunile sale ori exprima voința.

În sensul prevederilor art. 12 alin. (1) și (4) din Convenția menționată mai sus, Curtea Constituțională prin Hotărârea nr. 33 din 17.11.2016 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul civil și Codul de procedură civilă ale Republicii Moldova a statuat, „*deși persoanele cu dizabilități mintale au dreptul la recunoașterea, oriunde s-ar afla, a capacității lor juridice, este posibilă aplicarea unor măsuri de protecție asupra acestora, adaptate la situația particulară a persoanei*”.

Astfel, articolul 32 alin. (1) din Codul civil prevede că în privința persoanei fizice care, în urma unei boli mintale ori a unei deficiențe fizice, mintale sau psihologice, nu poate, în mod deplin, conștientiza acțiunile sale ori exprima voința poate fi instituită, prin hotărâre judecătorească, măsura de ocrotire judiciară sub forma curatelei, a ocrotirii provizorii sau a tutelei.

Astfel, legiuitorul a adaptat normele Codului de procedură civilă la dezideratele internaționale în această materie, pentru ca persoana cu dizabilități mintale să aibă, pe de o parte, posibilitate de a exercita drepturi procesuale civile, iar pe de altă parte, de a fi supusă anumitor măsuri de ocrotire.

Din prevederile Codului de procedură civilă coroborate cu prevederile Codului civil rezultă că măsurile de ocrotire judiciare se instituie prin hotărâre judecătorească. Acest raționament rezultă în special din prevederile art.92 alin.(1) CC RM, care prevede că măsura de ocrotire judiciară poate fi instituită de către instanța de judecată, coroborată cu prevederile art.14 alin.(2) CPC RM, care prevăd că instanța de judecată soluționează prin hotărâre cauza în fond. Așadar, din cele menționate rezultă că până la adoptarea hotărârii judecătorești de instituire a măsurilor de ocrotire judiciare persoana nu beneficiază de protecția și sprijinul ce rezultă din măsurile de ocrotire judiciare, chiar dacă aceasta suferă de o boală mintală sau o altă deficiență fizică sau psihologică din cauza căreia nu poate, în mod deplin, conștientiza acțiunile sale ori exprima voința.

Cu toate acestea, există situații când persoana cu dizabilități în privința căreia s-a inițiat procedura de instituire a măsurii de ocrotire judiciare are nevoie în mod stringent de a fi ocrotită temporar (sub formă de asistență sau reprezentare) sau de reprezentare pentru îndeplinirea unor anumite acte juridice. Iar procedura privind instituirea măsurilor de ocrotire judiciare poate dura o perioadă relativ lungă de timp. Termenul maxim fiind stabilit de art.308⁸ CPC RM, care prevede că cererea de instituire a unei măsuri de ocrotire judiciare se scoate de pe rol dacă instanța de judecată nu o soluționează, prin hotărâre judecătorească,

în termen de un an din data depunerii. De aici rezultă că cererea de instituire a măsurii de ocrotire judiciară se examinează în termen maxim de un an de zile de la data depunerii acesteia. Durata procedurii de instituire a măsurilor de ocrotire judiciară ține în special de complexitatea cauzei, de numărul participanților și de comportamentul acestora.

Cu referire la judecarea în fond a cazurilor privind instituirea măsurilor de ocrotire judiciară și în special în cazurile când se dispune efectuarea expertizei judiciare psihiatrice, în conformitate cu art. 261 lit. d) din CPC instanța de judecată poate suspenda procesul din oficiu sau la cererea participanților la proces, ulterior la parvenirea raportului de expertiză conform art. 264 din CPC, fapt care ar reprezenta o decădere a circumstanțelor care au dus la suspendarea procesului, instanța judecătorească dispune, la cererea participanților la proces sau din oficiu, reluarea procesului.

Avocatul Poporului notează că protecția persoanelor cu dizabilități este garantată de art. 51 din Constituția Republicii Moldova, potrivit căruia: „(1) *Persoanele cu dizabilități beneficiază de o protecție specială din partea întregii societăți. Statul asigură pentru ele condiții normale de tratament, de readaptare, de învățământ, de instruire și de integrare socială.*”

Asigurarea acestui drept constituțional vine în tandem cu standardele stabilite în Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, potrivit căreia persoanele cu dizabilități au dreptul să fie recunoscute oriunde ca persoane cu drepturi în fața legii.

Curtea Constituțională a constatat că art. 51 din Constituție consacră dreptul persoanelor cu dizabilități de a se bucura de o protecție specială, sens în care statul trebuie să asigure realizarea unei politici de egalitate a șanselor, de prevenire și de tratament al dizabilității, în vederea participării efective a persoanelor cu dizabilități la viața comunității. Prin urmare, această normă constituțională se referă la obligația statului de a asigura egalitatea de șanse a persoanei cu dizabilități în raport cu restul comunității, fără a interzice ca, în vederea unor situații speciale, să fie instituite mijloace specifice de protecție pentru toate categoriile de persoane cu dizabilități¹.

Analizând excepția de neconstituționalitate Avocatul Poporului consideră că argumentele prezentate de către autorul sesizării privesc, mai curând, o posibilă încălcare a articolului 20 din Constituție, deoarece termenul de un an pentru soluționarea cererii de instituire a unei măsuri de ocrotire judiciară împiedică soluționarea cererii de instituire a acestei măsuri.

Articolul 20 din Constituție, care garantează accesul liber la justiție, trebuie interpretat prin prisma articolului 6 din Convenția Europeană și a principiilor din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în această materie.

Solicitând respectarea unui „termen rezonabil”, Convenția subliniază importanța ca justiția să nu fie făcută cu întârzieri care ar putea pune în pericol eficacitatea și credibilitatea sa (*H. împotriva Franței, pct. 58; Katte Klitsche de la Grange împotriva Italiei, pct. 61*). Art. 6 § 1 obligă statele contractante să-și organizeze sistemele juridice astfel încât să le

¹ HCC Nr. 8 din 07.03.2017

permite să îndeplinească cerințele acestei dispoziții. Curtea a reafirmat în mod repetat că este important ca justiția să fie administrată fără întârzieri care i-ar compromite eficacitatea și credibilitatea [*Scordino împotriva Italiei (nr. 1) (MC)*, pct. 224]. În cazul în care Curtea constată într-un stat existența unei practici contrare Convenției care rezultă din acumularea unor încălcări ale cerinței unui „termen rezonabil”, această acumulare constituie o „circumstanță agravantă a încălcării art. 6 § 1 [*Bottazzi împotriva Italiei (MC)*, pct. 22; *Scordino împotriva Italiei (nr. 1) (MC)*, pct. 225].

Referitor la aspectele în litigiu, Curtea Europeană a menționat că sunt categorii de litigii care impun prin natura lor o anumită celeritate spre exemplu, **procedurile legate de starea și capacitățile persoanelor impun o diligență specială** [*Bock împotriva Germaniei*, pct. 49; *Laino împotriva Italiei (MC)*, pct. 18; *Mikulić împotriva Croației*, pct. 44].

Din contextul celor specificate vom concludem faptul că termenul prestabilit la art. 308⁸ din CPC urmează a fi interpretat drept o măsură de garanție, pentru a nu admite tergiversarea proceselor în care se pune în discuție stabilirea formelor de ocrotire judiciară. Astfel, în asemenea procese participanții urmează să-și racordeze comportamentul în așa mod în care toate acțiunile inerente procesului de stabilire a formelor de ocrotire să fie finalizate prin adoptarea unei hotărâri în decursul unui an. În acest context împărtășim logica legiuitorului, care a condiționat astfel norma judiciară încât categoria respectivă de cauze să nu poată fi tergiversată de comportamentul cu rea credință a celor implicați.

Totodată, susținem și faptul că instituția scoaterii de pe rol, nu implică consecințe ireversibile pentru petiționar sau participanții la proces, astfel încât aceștia pot depune o cerere repetată în condiții similare celor precedente. Totuși, la acest capitol urmează să mai specificăm faptul că deși instituția generală a scoaterii cererii de pe rol, stabilită prin ordinea articolelor 267 și 268 din CPC, implică posibilitatea corectării erorilor, atunci *per a contrario* la cele specificate, art. 308⁸ nu se prevede modalități de remediere a situației, odată cu expirarea termenului de un an și nu admite situații în care tergiversare este produsă din consecințe, care obiectiv nu depind de voința părților.

În asemenea circumstanțe, norma prestabilită de articolul supus controlului constituționalității capătă forma unui *exces de zel*, or aceasta nu agravează decât situația petiționarului care din circumstanțe care nu depind de voința sa, nu poate beneficia de un rezultat final al contactului cu instituțiile naționale, în speță instanța de judecată, care urma să adopte o hotărâre asupra cererii înaintate. Urmează de atras atenția și asupra faptului că standardele internaționale prestabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului și Comentariile Generale a Comitetului ONU privind Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități stabilesc faptul că statele urmează să implementeze măsuri care facilitează contactul persoanei cu nevoi speciale cu autoritățile publice și nu îl birocratizează sau îl îngreunează excesiv.

În atare situație circumstanța care inițial urma să asigure protecție persoanei aflate în dificultate, prin faptul că nu admitea tergiversarea procedurii judicioase mai mult decât un an, pune petiționarul în dificultate fapt care îngreunează situația acestuia astfel răsturnând

paradigma inițială a normei contestate și transformând-o într-un impediment pentru cei care urmează să o aplice.

Astfel, fără a contesta în fața Onoratei Curți efectul inițial pozitiv al normei prestabilite la art. 308⁸ din CPC, totuși raportat la cazul particular invocat în fața onoratului for, specificăm că acesta a căpătat o nuanță viciată, din cauza cadrului legal conex imperfect și anume confruntarea dintre art. 303 CPC și Legea nr. 68 din 14 aprilie 2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, care la art. 75, alin. (5¹) prevede faptul că, „costurile expertizelor judiciare efectuate în scopul instituirii unei măsuri de ocrotire judiciare sunt suportate din bugetul de stat”, însă fără a specifica concret care instituție urmează să achite expertiza ordonată.

În atare situație Ombudsmanul opinează asupra faptului că, scopul actului normativ mereu trebuie să fie centrat pe facilitarea situației contribuabilului final adică a persoanei particulare, iar în situații contrare statul urmează să intervină cu măsuri pozitive de redresare a situației create.

Respectiv, subliniind cele indicate supra, conchidem faptul că deși importanța stabilirii unui termen rezonabil de judecare a cauzelor privind stabilirea măsurilor de ocrotire este incontestabilă, forma juridică care a fost oferită art. 308⁸ din CPC admite situații de risc pentru protecția drepturilor și libertăților celor mai vulnerabile grupuri de persoane, fiind necesar a impune un set de circumstanțe care exclud tergiversarea proceselor judiciare respective, din circumstanțe care excedă voința părților.

Cu profund respect,

**Ceslav PANICO,
Avocatul Poporului (Ombudsmanul)**